

There are no translations available.

Таърихи зиндагии инсонӣ гувоҳи он аст, ки дар ҳамаи давраҳои замони ҷаҳон пешрави ҷомеа – равшанфикрону зиёӣён барои сохтани давлат ва ҷомеаи адолатпарвар, озодиҷӯ, инсонгаро, мардумсолор ва ҳувиҷтсоҷ бо нерӯҳои мухоҷфизаҷор, истибҷодӣ ва ақибмонда шадидан мубориза бурда, дар ин роҳи муқаддас ва ифтиҷорманд ҷонбозиро қардаанд.

Албатта, масири муборизот дар ҳавзаҳои сиёсӣ маданияти башари яқранг ва муштарак нест ва тарзу шеваи ибтиҷороти сиёсӣ, фарҳанги, фикри ва иҷтимоӣ равшангарон тайи таърихи инсонӣ, бо назардошти шароити вазъ мутаҷовит аст.

Мусаллам аст, ки зиёӣён ва равшанфикрон бо ҷаҳолат, ҳурофот, таассуб, суннаписандӣ ва воҷасгароӣ, ки умдатан, бо ирҷиҷоъпарастӣ ва мухоҷфизаҷорӣ таваҷҷаманд (ирҷиҷоӣ --вежагии он ки ба қавонин ва суннатҳои гузашта пойбанд аст ва бо диҷарғуни ва пешрафти ҷомеа мухоҷифат мекунад, дар ҷиҳати ҳифзи вазъи гузашта меқӯшад ва бар зидди низому усули нав ва мутараққӣ талош меваҷзад – ниғ.: Анвари Ҳасан. Фарҳанги қучаки Сухан. Ба сарпарастии Ҳасан Анвари. -Техрон: Сухан, 1383.-С.45; мухоҷфизаҷор – он ки тарафдори ақоид ва суннатҳои қўҳна ва мухоҷифи тағйиру диҷарғуни аст – ниғ.: Анвари Ҳасан. Фарҳанги қучаки Сухан. Ба сарпарастии Ҳасан Анвари.-Техрон: Сухан, 1383.-С.925), ҳамвора дар муборизаву муқовимати шадид қарор гирифта, умдатан, алайҳи ҳурофотиёну мутаассибон мешуранд. Ин шуришу муқовимати ҳадафмандона ҳатти машӣ зиёиро аз табақоти диҷари иҷтимоӣ ҷудо мекунад. Роҳи масири ҳаракати зиёӣ дар ҳар давраи замоне муайян ва мушаххас аст: ҳалли мушқилот ва масоили фикри, ақидати, иҷтимоӣ, фарҳанги ва сиёсӣ ҷомеа ва дар зимн, оғоҳ қардани ҷомеа аз ҳатар ва вабои доимо таҳдидқунанда – ҳурофоту таассуби диниву дунявӣ. Дар ин амр зиёӣ бо қарави ҷон рисолати иҷтимоӣ, фикри ва дар маҷмӯъ, инсонӣро сомон меҷаҳад.

Мубориза бо артишбурғи ҳурофотию ифротгаро ҷабҳаи муборизаи зиёӣёни асилаи миллиро, ҷи дар гузашта ва ҷи дар шароити феъли ташқил дода ва меҷаҳад. Дар асрҳои миёна ҳавзаҳои дарсии файласуфони мутафаккирони милли боиси оғоҳмандии баъзе табақоти иҷтимоӣ ва як идда насли ҷавони ҷомеа қардида буд, вале муҳиҷҳои мадраси, ки дар онҳо улуми дунявӣ (фалсафа, таърих, адабиёт, табиёт, риёзиёт, ҳандаса, нучум, ҷуғрофиё, қимӣ ва амсоли инҳо) тадрис мешуданд, маҷриди таҳоҷуми сиёсӣ, мафқурави

ва хатто физикии хушкандешони мазхаби қарор мегирифтанд ва таҳдиду фишори амиқ болои тоифаи ба истилоҳ, файласуфону ҳакимон, ки дар қолаби зиёӣёну бузургони милли инсичом меёбанд, ҷидди мушоҳида мешуд. Эътирозоту интиқодоти бузургони асримиёнагии милли, мисли Рӯдаки, Дақиқи, Фирдавси, Ибни Сино, Носири Хусрав, Сухраварди, Мавлоно Чалолуддини Балхи, Саъди, Хофиз ва дигарон, ки алайҳи хушкандешии мазхаби сурат гирифта, фиребу найранги ононро рӯйирост фош месохтанд, намунаи боризи муборизаи зиёӣёни бумӣ дар таърихи милли махсуб меёбад. Бузургони милли дар таърих мисоли зиндаи шахсиятҳои мубориз алайҳи беадолатии иҷтимоӣ ва дини-мазхаби буданд ва ҳастанд, ки ҳеҷ гоҳ нагузошта ва намегузоранд, ки ниҳоди ҷаҳолатписанд ормонҳои милли ва мардумиро зерӣ по кунанд ва роҳи тараққиёту рушди инсониро бо муште хурофоту таассуби мазхаби бубандад. Ба сухани дигар, ҳаракати зиёигарии милли дар асрҳои миёна бо селай хурофотиёни дини-мазхаби муқовимат карданд ва тавассути пофишориҳои илмӣ ва фарҳанги иҷоза надоданд, ки рӯи илму дониш ва огоҳӣ шикаста гардад.

Мутаассифона, имрӯз зухуроти ҳашини тундгароӣи динӣ ва мазҳабӣ бо шаклу қолибҳои нав давлат ва ҷомеаҳои миллиро таҳдид мекунад. Муҳаққиқон бар ин назаранд, ки зухуроти номатлуб ва ҳашини бунёдгароӣ (фундаментализм), тундгароӣ (радикализм), ифротгароӣ (экстремизм) ва даҳшатафкани (терроризм) дар маҳрумиятҳои фикри, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ реша дошта, қишрҳои камфаъл ва камзарфияти иҷтимоӣ ба ин гурӯҳҳо шомил мегарданд ва дар натиҷа, миёни ҷомеа, баҳусус қишрҳои осебпазири иҷтимоӣ зӯрварию ҳучум, истибдод ва ҳушунаттавлид мекунанд. Аз ин рӯ, дар кишварҳои Шарқи мусулмони бештар масоили маҳрумиятҳо ва нобаробарии иҷтимоӣ, иқтисодӣ, фикри ва моддию маънави матраҳанд ва бар мабнӣи он нафрату бадбинӣ ва ифротгароӣи дини-мазхаби дар ҷомеа ташаннуч пайдо мекунад. Мафкураи истеъморӣи дини-мазхаби дар ҷавомеи суннати хурофот ва таассубро барангехта, ба ин васила зехнсозиҳои дини матраҳ ва мутадовил мегарданд. Зехнсозиҳои дини-мазхаби (ин гуна зехнсозиҳо, одатан бар мабнӣи бадбинию зӯрвариҳои иҷтимоӣ сохта шуда, таассуб-фанатизми дини-мазҳабиро дар шакли шадид ва тундӯтез ривҷ медиҳанд) тадриҷан вуъат намуда, пахноӣ иҷтимоъро фаро мегиранд ва дар шакли террорҳои ақидати (мафкураи) ва ҷисмони буруз мекунанд. Мушкул инҷост, ки минбаъд бадбинию танофури дини-мазхаби дар ҷомеа зехнсозӣ мешавад ва бинишҳои мардум ва табакоти иҷтимоиро шакл медиҳад. Бо мурури замон ин навъи бинишҳои хурофоти ва таассубӣ доираи нуфузро тавсеа мебахшанд ва аз як табақа ба табақаи дигарӣ иҷтимоӣ интиқол меёбанд.

Дар зимн, ифротгароӣ ё ба истилоҳ экстремизм дар шароити феълӣи ҷаҳонишавӣ ва ташаннучӣ бархӯрдҳои дини-мазхаби ва сиёсӣи тамаддуни ба як анъанай нописанд ва ҳушунатбор табдил ёфта, дар кунҷу канори сайёраи замин, махсусан манотиқи гуногуни Шарқи мусулмони нооромӣи бесуботи сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангиро ба дунбол меоварад. Аммо ин нукта, аслан абарқудратони ҷаҳониро ба ташвиш намеоварад, баръакс, тибқи хоҳиш ва тарҳҳои сохтани онҳо роҳандозӣ мешавад ва натиҷатан, ба қомӣ

онҳо анҷом мепазирад. Дар ин замина, як нуктаро таъкид кардан ҳукми зарурат аст: қудратҳои бузурги сиёсӣ ҳамеша ба ҷомеаҳои иртибот мегиранд ва тарҳҳои сиёсӣ роҳандози менамоянд, ки зарфиятҳои тангу маҳдуди иҷтимоӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ, маърифатӣ ва иқтисодӣ дошта, дастнигари дигаронанд. Ба суҳани дигар, ҷомеаҳои, ки ба гирдобҳои ҳурофту таассубӣ суннати ва дақиқтараш, «ҷаҳли мураккаб» гирифташуда, аз назари равони, ахлоқӣ, фарҳангӣ, сиёсӣ саҳт осебпазир буда, бо вазии муқаррарии бодӣ хангомаӣ тавтеа ваҳшонияташонро буруз мекунад ва дар пайи даҳшат овардан, таҳриб сохтан ва мутаазил кардани давлатҳо ва ҷомеаҳо гом бармедоранд.

Пурсиши ин ки “Ҷаро фундаментализм, терроризм, экстремизм ва радикализми динӣ дар кишварҳои Шарқи мусулмонӣ реша давонда истодааст?”, метавонад посухҳои мухталиф дошта бошад. Агар, аз як тараф, баъзе қудратҳои ҷаҳонӣ, ба хотири бароварда сохтани нӣзҳои сиёсӣ иқтисодӣ аз гурӯҳҳои террористӣ ба сифати бизнесси мувофиқ ва сардаромад қорбасти кунанд, аз ҷониби дигар, аксари мусулмонӣ дунё аз назари оғаи ва иттилоъ, маърифат ва биниш ақибмонда буда, донишу ҷаҳоншиносии онҳо бештар рӯйи эҳсоси тасаввурот қарор дорад. Ва, азбаски аксарияти ҷомеаҳои Шарқи мусулмонӣ зарфиятҳои маҳдуди иҷтимоӣ, иқтисодӣ, фикрӣ ва эҷодӣ доранд, қолибан таҳти таъсири ақидатӣ созмону гурӯҳҳои тундрави мазҳабӣ қарор мегиранд ва дар бунбасти маънавӣ ба сар мебаранд. Аз ин ҷост, ки дар сурати бурузи интиқодоти фикрию ақидатӣ, ки ба он ханӯз ҷидди одат нақардаанд, ҳассосият ва воқуниши шадид нишон медиҳанд. Ба ин далел, нахуст бояд механизмҳои ҷалби ҷомеаҳои ақибмонда ва воқасқароро ба нӣзҳои сиёсӣ дунявӣ ҷустуҷӯ ва пайдо қард. Танҳо дар сурати ворид қардидани ҷомеаҳои баста ва консервативӣ ба муҳитҳои муътадилу бози иҷтимоӣ, эҷоди ва фарҳангӣ мушкилоти бурузи шадиди ҳассосияту эҳсосоти қонтролнашавандаи мазҳабиро қоҳиш медиҳад ва роҳи ташаққул ва рушди тафакқури интиқодиро, ки бар мабнои истиклоли фикрию эҷодӣ зуҳур мекунад, ҳамвор месозад.

Шароити муосири сиёсӣ ва геополитикӣ аз насли зиёӣ асали тоҷик масъулиятмандӣ ва қори фаъоли шабонарӯзиро тақозо менамояд, то сатҳи ҳатарҳои минтақавӣ ва глобалие, назири ифротқароӣ, тундқароӣ ва даҳшатафқани динӣ-мазҳабӣ, ки ҷомеаи ҷаҳониро ба ташвиш овардааст, қоҳиш ёбад ва таваҳҳуми он ба даанаҳои иҷтимоиро сироят накунад. Маҳсусан, дар шароити давлатсозии миллӣ масъулияти зиёӣ тоҷик бештар меқардад, ҷаро ки душманони мафқуравӣ ва фурсатталабони доҳилию қоричӣ бар он талош меқарзанд, ки ҷомеаи тоҷикро дар қоли қараҳтии фикрӣ ва бунбасти ақидатӣ нигоҳ доранд. Табақии зиёӣ бошад, дар ҳамқорӣ пайваста бо ниҳодҳои марбутӣ давлатӣ ва пуштибонии иҷтимоӣ ҷомеаро аз дарун тағйири сифатӣ медиҳад ва ба пеш – ба сӯйи амалӣ сохтани ормонҳои миллӣ раҳнамоӣ мекунад. Аз ин лиҳоз, гузаштан аз назария ба амалия сарҳадафи қори равшанфикри дар шароити феъли мебошад. Он ҷи ки гуфта мешавад ва тарғиб меқардад (манзур шиорзани ва назарияпардозии ҳушқу қолии як идда зиёӣ аст), бояд сараввал дар зиндагии шаҳсии ҳуди мо, амалан таҷбиқ қардад. Дар қоле ки мо, аксаран аз марзи назарияпардозӣ ба сарҳадди амалияқароӣ по наниҳодаем, мароми тағйироти сифатӣ ҷомеа зери суол

мемонад. Кор кардан бо чомеа, омӯзиши хаматарафаи афкори иҷтимои, мушохида, таҷриба, дарёфти механизмҳои фаъолсозии иҷтимои, коркарди гузинаҳо (алтернатива)-и гуногун чихати ҳалли мушкилоти иҷтимои, фикри, фарҳанги, равони, ахлоқи, сиёси-мафкурави силсилаи тадбирҳоеанд, ки бояд дар сарҳатти барномаҳои фикрӣ, эҷодӣ, ҳунарий ва маданияи аҳли зиё ва фарҳанги кишвар қарор дошта бошанд.

Н. Нуоров,

устоди ДДФСТ ба номи М. Турсунзода

душанбе, 25 ноябри соли 2019, соати 17:33